

КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ УЧНІВСТВА ЯК ЧИННИК ПРОЄКТУВАННЯ ВАРІАТИВНОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Пузіков Дмитро,

кандидат педагогічних наук, доцент,

провідний науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

innovacia@ukr.net

Проблема освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти (що ототожнюється з проблемою їхніх навчальних втрат (Топузов, Головка, Локшина, 2023, с. 7), діагностики, компенсації і мінімізації/превенції їх в освітньому процесі, на жаль, ще тривалий час буде актуальною як для вчених, так і для освітян-практиків, учительства. Особливо, якщо розглядати поняття «навчальні втрати учнівства» у найширшому розумінні, тобто як будь-яку перерву в участі певних представників учнівства в освітньому процесі, що спричиняє до «павзи в <їх> академічному розвитку», «втрати набутих <ними> академічних знань/навичок» (Топузов, 2023, с. 6). Отже, можемо зробити висновок, що майже всі здобувачі повної загальної середньої освіти (окрім найдисциплінованіших і наймотивованіших) стикаються з цією проблемою після канікул (насамперед — літніх) (Топузов, Головка, Локшина, 2023, с. 7), і практично кожен із них може зіткнутися (і таке, як правило, хоча б один раз відбувається) із цією проблемою за період навчання у школі. Аналіз публікацій зарубіжних дослідників дав змогу колективу українських учених (О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Локшина, О. Максименко, О. Шпарик) виділити «основні чинники, що можуть провокувати навчальні втрати» «окрім сезонних канікул», а саме: «переривання формальної освіти» (наприклад, «учнями-біженцями першого покоління»), «пропуски занять у школі» «через стан здоров'я», дисциплінарне «тимчасове відсторонення від навчання або виключення зі школи», «неефективне викладання», «блочний» «розклад занять» та ін. (Топузов, 2023, с. 6-8).

Пандемія COVID-19 та початок повномасштабної російсько-української війни зробили проблему освітніх втрат учнівства однією з найактуальніших проблем функціонування і розвитку вітчизняної системи повної загальної середньої освіти. Учені Інституту педагогіки НАПН України одними з перших відгукнулися на запити освітян-практиків, провели й продовжують виконувати наукові дослідження, результатом яких став дидактичний і методичний інструментарій для українського учительства, що використовується задля діагностування, компенсації, попередження освітніх втрат учнівства в умовах війни.

Одним із важливих завдань мінімізації (превенції) і компенсації освітніх втрат вітчизняного учнівства є координація цієї діяльності з проектуванням варіативного складника закладу загальної середньої освіти, тобто конструюванням відповідних спеціальних/інтегрованих курсів, що увійдуть до цього складника з компенсаторною метою.

Автор переконаний, що ефективно цілепокладання, планування, організація, реалізація, контроль і оцінювання процесу компенсації освітніх/навчальних втрат учнівства вітчизняних закладів загальної середньої освіти в умовах війни пов'язані з конструюванням і реалізацією спеціальних/інтегрованих курсів варіативного складника освітньої програми школи. Автором розроблена й оприлюднена технологія прогнозування і проектування варіативного складника освітньої програми гімназії та/або ліцею у процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи (Пузіков, 2023).

Віднесення курсів/інтегрованих курсів, що покликані компенсувати освітні/навчальні втрати здобувачів повної загальної середньої освіти до варіативного складника освітньої програми закладу системи повної загальної середньої освіти є цілком логічним. У випадку відсутності масштабних освітніх/навчальних втрат у представників учнівства певного класу/школи, можливості компенсувати ці втрати у позаурочний час (наприклад, за допомогою індивідуальних/групових/фронтальних/потоківих консультацій або скориставшись резервом часу з навчального предмета), такі курси/інтегровані курси можна буде не конструювати й не використовувати. Окрім того, рівень освітніх втрат учнівства з різних предметів/інтегрованих курсів, як правило, не буде цілком однаковим, тому не варто «жорстко» приєднувати додаткові години до певного предмета/курсу інваріантного складника освітньої програми закладу. Спеціальний/інтегрований курс з інваріантного складника освітньої програми закладу забезпечуватиме кращі можливості для інтегрування спорідненого навчального матеріалу з різних предметів/курсів. Зрештою, не доведеться змінювати розподіл годин інваріантної частини освітньої програми школи, зменшувати їх, тобто множити освітні втрати.

На думку автора, розроблення навчальної програми (отже, конструювання змісту спеціального/інтегрованого курсу, покликаного компенсувати освітні/навчальні втрати учнівства кожного року навчання мають здійснювати самі педагогічні працівники закладу загальної середньої освіти. Безумовно, що конструюванню змісту цього курсу має передувати діагностування освітніх/навчальних втрат учнівства, за результатами якого буде визначено їх галузево-предметно-курсова локалізація/зміст/обсяг. Аналіз

і обговорення результатів діагностування учнівства кожного року навчання учителями-предметниками, які здійснювали викладання спільно з уповноваженими представниками методичних об'єднань/кафедр дасть змогу виділити й узгодити навчальний матеріал спеціально/інтегрованого курсу, який має охоплювати навчальний матеріал з певних предметів/курсів за відповідними освітніми галузями, який компенсуватиметься. На думку автора, такий курс, як правило, буде інтегрованим, і його викладатимуть кілька вчителів (кожен свій розділ, в якому буде вміщений навчальний матеріал з певної освітньої галузі/предмета/курсу). Навчальна програма такого курсу затверджуватиметься педагогічною радою закладу загальної середньої освіти.

Обсяг навчальних годин на тиждень, які варто відвести на цей курс не варто робити меншим однієї і більшим двох годин. Також Міністерству освіти і науки України доцільно здійснити правове регулювання цього питання. Інструктивним листом Міністерства, педагогічним радам шкіл доцільно надати окремий дозвіл на затвердження такого спеціального/інтегрованого курсу, включення його до освітньої програми, а також права продовжувати навчальний рік на один-два тижні для викладання цього курсу у відповідних класах закладу. Оформлення навчальної програми курсу здійснюватиметься за чинними вимогами до таких освітніх документів.

За таких умов, існуватиме два варіанти відображення курсу в розкладі школи, а саме: підсумково-блоковий (навчальний рік продовжується для класів, у яких викладатиметься такий курс на один або два тижні у травні-червні), поточний (один або два уроки впродовж навчального року). Зрозуміло, що включення цього курсу до освітньої програми школи не повинно порушувати обсяг навчальних годин для кожного року навчання, який встановлено як граничну межу навчального навантаження учнівства).

Використані джерела

- Пузіков, Д. (2023). Технологія прогнозування і проектування варіативного складника освітньої програми гімназії та/або ліцею у процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. *Український педагогічний журнал*, 3 (35), 144-254. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-144-154>
- Топузов, О. (ред.) (2023а). *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації*. Київ: Педагогічна думка. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-736-7-2023-190>
- Топузов, О., Головка, М. та Локшина, О. (2023в). Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*, 1 (33), 5-13. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>